

Híreink 2007-4

FEKETESZÁJÚ GÉB (NEOGOBIUS MELANOSTOMUS) A RÁBÁBAN

A magyar halfaunából 2001 óta ismert feketeszájú géb a ponto-kaszpikus térség invazív fajainak egyike. Első hazai példányai Göd térségében kerültek elő a Dunából, 2004-re azonban már gyakorlatilag a folyam teljes hazai szakaszán kimutatták jelenlétét. A következő két évben (2005-2006) rendszeresen észleltük több korosztályból álló, magas egyedszámú populációit a borsönyi és pilisi patakok torkolatvidékén is. Terjedését látva valószínűsíthető, hogy előbb-utóbb a Duna magyarországi mellékfolyóiban is megjelenik. Ez elsőként a Rábán bizonyosodott be, amelynek az alsó szakaszán (Várkesző és Rábaújfalú határában) 2005. június 29-én 5 példány, majd ugyanebben az évben október 22-én további 2 egyede került elő. Rábaújfalú közelében 2006 novemberében újabb 5 példányát észleltük. A feketeszájú géb azonosítását nagyon megkönnyíti jellegzetes bélyegük, az első hátúszójuk végét díszítő fekete folt. A tapasztalatok alapján a faj további terjedésére kell számítanunk.

Keresztessy Katalin

TISZTÁBB LETT A HEVES MEGYEI GYÖNGYÖS-PATAK

Évek, sőt évtizedek óta több-kevesebb rendszerességgel igyekszünk nyomon követni a Zagyva vízrendszerén történő halfaunisztikai változásokat. Ennek során számos vízfolyáson végeztünk visszatérő vizsgálatokat, köztük a Tarnába torkolló Gyöngyös-patakon is.

Korábbi tapasztalataink szerint a patak Gyöngyös város alatti szakasza a legszennyezettebb vizek közé tartozott. Jelzi ezt, hogy azon a Gyöngyös és Gyöngyöshalász határán húzódó, mintegy száz méter hosszú mintavételi szakaszon, amely körülbelül egy kilométerrel a gyöngyösi szennyvízbefolyó alatt húzódik, a 2003. évi felmérés alkalmával egyetlen halpéldányt se találtunk. A következő évi mintavétel is gyenge eredménnyel zárult, bár ekkor a szervesanyag-szennyezést jól tűrő fenékjáró küllő (*Gobio gobio*) és ezüstkárász (*Carassius gibelio*) összesen 9 példány mellett egy domolykó (*Leuciscus cephalus*) is előkerült. A 2005. évi mintavétel hasonlóan szegényes mérleggel zárult, a végösszeg mindössze 9 fenékjáró küllő volt.

Ilyen előzmények után nem kis meglepetést keltett a 2006. szeptemberi mintavétel, amelynek során 4 halfaj 128 példány került elő, tehát több mint tízszerese az előző két évben észlelt példányszámoknak. Jó jel, hogy a növekedés nem elsősorban a nagy tűrőképességű fajok állományát érinti, hanem főként a domolykók és kűszök (*Alburnus alburnus*) létszáma gyarapodott. Külön öröm a szennyezésekre érzékeny kövicsík (*Barbatula barbatula*) megjelenése, amely az utóbbi időkben a patak szennyvízbefolyó fölötti szakaszára szorult vissza.

A napjainkban ritkaságnak számító pozitív változások okát kutatva kiderült, hogy Gyöngyös városa egy korszerű, a korábbinál nagyobb kapacitású és lényegesen jobb hatásfokú szennyvíztisztítóval gazdagodott. A tisztítómű üzemeltetéséért felelős Kovácsné Benkó Zsuzsa szerint a korszerűsített létesítmény minden vonatkozásban megfelel a környezetvédelmi előírásoknak, és már a 2006 júliusában indult próbaüzemeltéstől kezdve megfelelő hatásfokkal működik. Szavait a megtisztult vízszakaszra nagy számban visszatérő halak hitelesítik.

Szepesi Zsolt, Harka Ákos

NEOGOBIUS-FAJOK A CUHAI-BAKONY-ÉRBEN

A Zirc közelében eredő és Gönyűnél Dunába torkolló Cuhai-Bakony-ér az Északi-Bakony vizeinek egyik levezetője. Földrajzi helyzetéből és változatos környezeti viszonyaiból adódóan a patak korábban is befogadója volt a Dunában inváziószerűen terjedő halfajoknak. Torkolati szakaszán már 1995-ben jelen volt a tüskés pikó (*Gasterosteus aculeatus*) és a tarka géb (*Proterorhinus marmoratus*).

2007 júniusában újabb jövevényfajokkal, éspedig a Neogobius nemnek egyszerre négy képviselőjével találkoztunk a patak torkolatában. Legnagyobb számban a Kessler-géb (*N. kessleri*) került elő (13 példány), őt követte a folyami géb (*N. fluviatilis*, 11 példány), majd közel azonos egyedszámmal a csupasztorkú (*N. gymnotrachelus*, 9 példány) és a feketeszájú géb (*N. melanostomus*, 8 példány). A négy új faj benyomulása a patakba nem meglepő, hiszen a Duna adott szakaszán már jelentős állománysűrűséget értek el. Kérdés azonban, hogy meddig hatolnak fel a vízfolyásban, és hogy tartós lesz-e a megtelepedésük. Ugyanis az 1995-ben nagy számban észlelt tüskés pikónak most egyetlen példánya sem került elő.

Harka Ákos, Nagy Lajos

Híreink, 2007/3

LÁPI PÓC (*UMBRA KRAMERI*) – GŐTECSAPDÁBAN

A Miskolctapolcán eredő és Hejőkütnél Tiszába torkolló Hejő patak valójában ma már nem létezik. Vizét a Hejőkeresztúri osztómű a Sajóba tereli, így torkolat közeli részét csak a szűkebb körzetből összegyűlemlő vizek táplálják. Mégis, ez utóbbi vízterület is jelentős természeti értéket tart fenn: a lápi pócnak egy igen erős és stabil populációját. Ezt felismerve a Magyar Haltani Társaság 2005. őszén védettségre javasolta a patak alsó, Nemesbikk és Hejőkürt közötti szakaszát.

A Hejőmente (HUBN20030) egyike azoknak a kiemelt jelentőségű, különleges természetmegőrzési területeknek, ahol a Bükki Nemzeti Park munkatársai rendszeres vizsgálatokat folytatnak. A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR) keretében például Nemesbikk határában évente felmérjük a gőteállományt. E célból 2006. áprilisában csapdákat helyeztünk ki mintavételi területünkre, egy – a Hejő patakkal közvetlen kapcsolatban álló, tavaszunként sekély vízzel borított sásrétre. A gőtecsapda házilag előállított eszköz, amelyet úgy készítünk, hogy egy ásványvizes műanyagpalack felső harmadát levágjuk, majd a felső részt megfordítva visszatoljuk az alsóba. A flakonból ezáltal tulajdonképpen egy átlátszó, kisméretű varsa képződik, amelyet leszűrt pálcával rögzítünk a víz alatt. Meglepetésünkre április 14-én és 29-én a gőték mellett egy-egy adult, kb. 8 centiméteres lápi póc is foglya lett csapdáinknak. Előkerülésük újabb bizonyítéka annak a jelentős természeti értéket képviselő halállománynak, amely a vízterület védelmét indokolja.

Gombkötő Péter

AZ OJTOZ FELSŐ SZAKASZÁNAK HALAI

2006 júliusában – a sepsiszentgyörgyi Nemere Természetvédelmi Egyesület meghívásának és a Balatoni Nemzeti Park Igazgatóság támogatásának köszönhetően – részt vehettem a Nemere hegység természeti értékeinek feltárásában és a bemutatásukat célzó tanösvények tervezésében. A munka során egyebek közt a Kárpát-medence keleti határvidékén található Ojtoz folyó halfaunájáról is adatokat gyűjtöttünk.

A kis folyó Ojtoz község feletti szakasza szinte érintetlen erdei környezetben, sziklás, kövekkel bélelt természetes mederben fut. Szélessége a vizsgálat idején átlagosan 6-10 m volt, mélysége többnyire 30-50 cm között változott, de a sodorvonalban és a zúgók alatti medencékben néhol a 1,5 métert is meghaladta. A meder bővelkedik természetes zúgókban, amelyek alatt pisztrángtartó medencék képződtek. Néhány mesterségesen kialakított zúgó is akad, de a halak szabad mozgását ezek sem akadályozzák.

Akkumulátoros kutatói halászgépünkkel 4 faj jelenlétét mutattuk ki a folyószakaszon. A három gyakoribb faj, a fürge cselle (*Phoxinus phoxinus*), a kövicsík (*Barbatula barbatula*) és a botos kölönte (*Cottus gobio*) egyaránt mintegy 30–30 százalékát tette ki a fogott egyedszámnak, míg a sebes pisztráng (*Salmo trutta m. fario*) aránya 10% körül alakult. A kis vízhozamú, változatos medrű mellékpartokban viszont kizárólag ez utóbbi faj fordult elő, rendszerint több korosztályban is. Az ivadékok általában a sekély vizű, csendesebb öblökben rejtőzködtek, a nagyobb példányok a mélyebb medencéket részesítették előnyben. Környezeti viszonyai és halközössége alapján az Ojtoz felső szakasza tipikus példája a pisztrángzónának, emellett egy természeti szépségekben és értékekben bővelkedő csodálatos vidék.

Nagy Lajos

A TISZAI INGOLA (*EUDONTOMYZON DANFORDI*) ÚJABB ÉSZLELÉSE A TISZÁBAN

2006. szeptember 23-án a Tisza Kistar alatti szakaszán, közelebről a 701,5 fkm tájékán a tiszai ingolának egy fiatal, 42 mm hosszúságú lárvája került elő a folyóból. A fokozottan védett ingolafaj – szitakötőlárvák keresése közben – egy kanyar utáni visszaforgó vizű öböl lágy üledékéből került a sűrű szemű, szúnyoghálóból készített meritőhálóba.

A fokozottan védett, 250.000 Ft eszmei értékkel bíró körszájú itteni előkerülése örvendetes, de nem különösebben meglepő, hiszen észlelésének helyszíne csupán néhány kilométerrel esik lejjebb a Györe és munkatársai által 2001-ben publikált, Magyar és Tivadar közötti lelőhelynél. Arra azonban felhívja a figyelmet, hogy a fajt az alsóbb folyószakaszokon is érdemes keresni. Megerősíti ezt, hogy a 2004. évi tavaszi árvíz után 270 folyamkilométerrel lejjebb, Tiszafürednél is előkerült a tiszai ingolának egy jól fejlett, 19 centiméteres lárvája. Az igazsághoz azonban hozzá tartozik, hogy ez utóbbi példány már nem volt életben, amikor megtalálták, így nem lehet tudni, hogy honnan sodródott ideig.

Jakab Tibor, Harka Ákos

Híreink, 2006/4.

RETTEGETT KISRAGADOZÓ-E A LÁPI PÓC?

A csukával rokon apró termetű lápi pócot (*Umbra krameri*) a szakirodalom gyakran emlegeti úgy, mint ádáz kisragadozót, amely még saját fajtársait sem kíméli. Ilyen ismeretek birtokában kezdtem hozzá 2006 júniusában ahhoz a vizsgálatához, amelyet a Domus Hungarica Közalapítvány támogatásával a szarvasi HAKI kutatólaboratóriumában folytattam a romániai Ér folyócska mocsaraiból származó lápi pócok táplálkozásának alaposabb megismerése céljából.

Bár a kapott eredmények feldolgozása még nem fejeződött be, az már bizonyosnak látszik, hogy a lápi póc aligha sorolható a kisragadozók közé. A feldolgozott 260, különböző életkorú és nemű, különböző évszakokban gyűjtött egyed egyikében se találtam ugyanis gerinces állatok maradványait.

A tanulmányozott halak táplálékát a férgek, puhatestűek, alacsonyabb rendű rákok mellett leginkább rovarlárva alkotják, ezek között is első helyen a szúnyog- és légylárva állnak.

Táplálkozás szempontjából tehát a lápi póc az apróállatevő halfajok népes táborát gyarapítja, táplálékában a csípőszúnyogok lárvái is jelentős számban szerepelnek.

A magyar Vörös könyvben is szereplő lápi pócot napjainkban élőhelyének beszűkülése mellett az agresszíven terjeszkedő amurgéb (*Perccottus glenii*) is fenyegeti, ezért védelmére különös figyelmet kell fordítanunk.

Wilhelm Sándor

A PENYIGEI SZENKE-TÓ HALAI

A penyigei Szenke-tó (Szabolcs–Szatmár–Bereg megye) valójában egy átfolyásos rendszerű víztározó, amelyet a Túr-belvízfőcsatornába torkolló Gögő-Szenke visszaduzzasztásával alakítottak ki. A település belterületével érintkező, több száz méter hosszú tározó a tápláló patak vízhozamához képest nagy kiterjedésű és aránylag mély, ezért kifejezetten állóvízi viszonyok jellemzik.

A víztározó halállományát 2006. májusában vizsgáltuk, gyűjtőeszközként 6 milliméteres szembőségű kétközhálót használtunk. Összességében 12 faj 117 példányát azonosítottuk. Gyakorinak mutatkozott az ezüstkárász (*Carassius gibelio*), a vörösszárnyú keszeg (*Scardinius erythrophthalmus*), a szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus*) és a naphal (*Lepomis gibbosus*). Mérsékelt gyakoriságú a bodorka (*Rutilus rutilus*), a kurta baing (*Leucaspius delineatus*), a széles kárász (*Carassius carassius*), a fekete törpeharcsa (*Ameiurus melas*) és a csuka (*Esox lucius*). Mellettük előkerült még a compó (*Tinca tinca*), a vágócsík (*Cobitis elongatoides*) és a törpeharcsa (*Ameiurus nebulosus*). Helyi horgászoktól nyert információink szerint előfordul a sügér is (*Perca fluviatilis*), valamint a korábban horgászat céljára betelepített ponty (*Cyprinus carpio*), amur (*Ctenopharyngodon idella*) és dévérkeszeg (*Abramis brama*).

A lista alapján a tározó halállománya változatosnak tűnik, de minősítését lerontja, hogy az észlelt fajok egyharmada adventív. Egyedszámok tekintetében még rosszabb a helyzet, ugyanis a példányok kétharmada került ki a jövevényfajok köréből (az ezüstkárász egymaga 56 százalékot tett ki). Ugyanakkor értéknek kell tekintenünk a kurta baing, a compó, valamint az egyre kevesebb helyen fellelhető széles kárász előfordulását.

Harka Ákos, Antal László, Csipkés Roland

PÜSPÖKFÜRDŐ ENDEMIKUS HALA, A RACOVITA-KELE (*SCARDINIUS RACOVITZAI*)

A Nagyvárad melletti Püspökfürdő hőforrások által táplált tavacskája, amely a Pece-patak révén a Sebes-Körössel tart kapcsolatot, különleges élővilágnak ad otthont. Nevezetes növénye a jégkorszak előtti idők reliktumának tartott hévízi tündérrózsa (*Nymphaea lotus* var. *thermalis*), amely éjjel bontja ki szép virágait. Állatai közül különlegességnek számít a bennszülött bordáscsiga (*Melanopsis parreyssi*), valamint egy apró halacska, a tudomány számára fél évszázada felfedezett Racovita-kele (*Scardinius racovitzai* MÜLLER, 1958).

A vörösszárnyú keszeggel (*Scardinius erythrophthalmus*) közeli rokonságban álló Racovita-kele a tudomány mai állása szerint a tó endemikus fajának tekinthető, amely itt alakult ki, és lényegében ma is az eredeti, szűk elterjedési területén él. Nagyobbra növevő rokonával szemben a maximális hossza csupán 10-12 cm, csigolyáinak száma is kevesebb (36-37), és kizárólag termálvízben él. Külső megkülönböztető bélyege, hogy mellúszói lekerekítettek, míg a vörösszárnyú keszeg mellúszói hegyesek.

Az 1940-es évek végétől számos negatív hatás érte a püspökfürdői tavat. Előbb trópusi növényeket telepítettek bele, amelyek özönét csak nagy nehézségek árán sikerült visszaszorítani. A fürdő nagyarányú fejlesztése érdekében a vízáadó réteget fűrészekkel

megcsapolták, ezért csökkent a tó vízszintje és hőmérséklete. Néhány felelőtlen akvarista megunt halainak kihelyezésével rontotta tovább az eredeti állapotokat.

Ilyen előzmények után érthető aggodalommal kezdtük vizsgálni 2005. tavaszán a tó halállományát, de megnyugvással tapasztaltuk, hogy a Racovita-kele egyelőre nincs végveszélyben. A lehült Pece-pataokban ugyan már nem található meg, de a tóban még nagy számban él. Elsősorban a növényzettel benőtt részeken keresi táplálékát, amely zömmel növényi eredetű, de a márciustól májusig terjedő szaporodási időszakban rákokkal (Amphipoda) és férgekkel is kiegészül. Rajai, amelyeket 20–30 hasonló korú és méretű példány alkot, szívesen tartózkodnak a hévízi tündérrózsa levelei alatt.

Reméljük, hogy a tó természeti értékeinek társadalmi tudatosítása segíti a megőrzésük érdekében folyó munkát is.

I. Telcean, D. Cupsa

Híreink, 2006/3

AZ MHTT TUDOMÁNYOS ELŐADÓI ÜLÉSE

A Magyar Haltani Társaság 2006. **november 10-én** délelőtt 10 órától tartja évi tudományos ülését. A rendezvényen, amelynek házigazdája a Debreceni Egyetem Természettudományi Karának Hidrobiológia Tanszéke, a természetes vizek kutatói számolnak be újabb kutatási eredményeikről. Helyszín a tanszék Debrecen, Egyetem tér 1. szám alatti előadóterme. A szervezők az mhtt@freemail.hu címen bejelentkező külső érdeklődőket is szívesen látják a szimpóziumon, amelyen a részvétel ingyenes.

MEGMENTETT MENYHALAK (*LOTA LOTA*)

A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság kezdeményezésére 2006. május 6-án a nemzeti park négy dolgozója, valamint a Corvinus Egyetem és az ELTE néhány hallgatója ivadékmentő akcióban vett részt Dunakeszin. A dunai árvízvet követően nagyon sok ivadék rekedt kint a mentett oldali szántóterületen. Ezekből igyekeztünk minél többet megmenteni, hiszen sorsukra hagyva biztos pusztulás várt volna rájuk.

A maradványvizek mélyebb pontjait egy 5 méter hosszú szúnyoghálóval kerítettük be, így terelve össze az apró halakat, amelyeket aztán teaszűrőkkel mertünk vödrökbe, s hordtunk vissza a folyóba. Az akció során mintegy 10.000 db ivadékot helyeztünk vissza a Dunába, illetve a folyóval jó összeköttetésben lévő hullámtéri vizekbe. A mentett, még igencsak apró halak zöme a közönséges fajok közül került ki, de igen szép számban fordult elő köztük a menyhal ivadéka is, amely már biztosan felismerhető volt.

Tóth Balázs

TÖRPECSÍK (*SABANEJEWIA AURATA*) A DUNA GÖDI MELLÉKÁGÁBAN

2006. május 11-én a Duna Gödi-szigetnél húzódó mellékágában (1669 fkm) egy fejlett törpecsíkot (kőfűrőcsíkot) fogtunk. Érdekesség, hogy az elmúlt évben szinte méternyi pontossággal ugyanezen a helyen találkoztunk a fajnak egy hasonló méretű példányával. A hal a meder homokos aljzatú részéről került elő, ahol a víz mélysége 50 cm volt, sebessége körülbelül 5 cm/s. A kőfűrő csík néhány évtizede még a Duna teljes magyarországi részén jelen volt, húsz év óta azonban – tudomásunk szerint – a folyamnak már csak a Dunaújváros fölötti szakaszáról kerül elő. Az utóbbi években – a gödi észlelésen kívül – csak Nyergesújfalunál találkoztunk egy példányával.

Sevcsik András, Tóth Balázs

KŐSÜLLŐ (*SANDER VOLGENSIS*) A FELSŐ-ZAGYVÁBAN

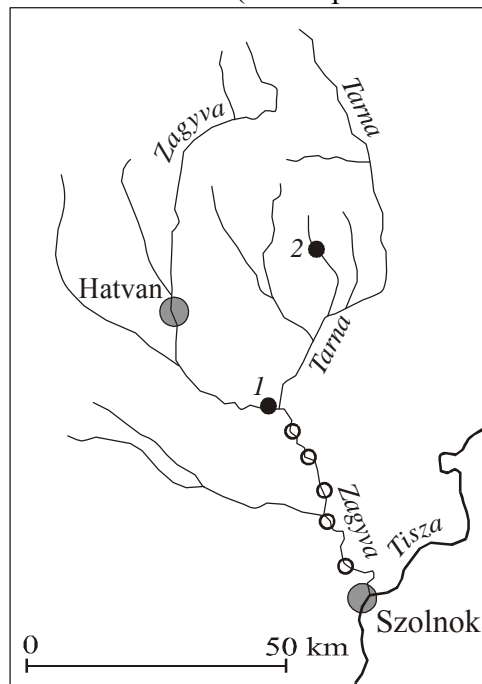
A Zagyvából – minden bizonnyal annak alsó szakaszáról – Herman Ottó mutatta ki a kősüllőt, őrá hivatkozik a Fauna Regni Hungariae is. Ritkaság lehetett azonban, mert a leírást nem követték újabb észlelések, Vásárhelyi István 1961-ben megjelent könyve pedig már nem említi a folyót a lelőhelyek között. Ezért volt meglepő, hogy 2005. szeptember 3-án a Zagyva felső szakaszán egy 79 mm-es standard testhosszúságú kősüllő került elő.

A különös fogásra magyarázatul szolgál, hogy helyszíne – a helyi horgászegyesület szerint 37 halfajnak, köztük a kősüllőnek is otthont adó – Maconkai-víztározó közelében volt. A tározó alatt kb. 500 méterre lévő mintavételi helyen 12 faj került elő. Ez a Mátra környéki vízfolyások halfaunájával összehasonlítva igen tekintélyes szám, ám a 12 fajból 7 idegennek minősül a hasonló dombvidéki vízfolyásokban. A kősüllő, a bodorka, a jász-, a dévér-, a nagyszámú karikakeszeg, a naphal, a durbincs és a süllő együttes jelenléte igen erős antropogén hatást jelez a folyószakaszon.

Szepesi Zsolt

TOVÁBB TERJED A FOLYAMI GÉB (*NEOGOBIUS FLUVIATILIS*) A ZAGYVA VÍZRENDSZERÉBEN

A Magyarországon először 1970-ben észlelt folyami géb 1993-ban jelent meg a Tiszában, ahonnan később néhány betorkolló vízfolyásba is behatolt. Nem ismert, hogy a Zagyvában mikor telepedett meg, de 2004 őszén már 5 helyszínről sikerült kimutatnunk a folyó Szolnoktól Jásztelekig terjedő alsó szakaszán (a térképvázlaton üres karikákkal jelezve).

1. ábra. A folyami géb új lelőhelyei a Zagyva vízrendszerében (1 – Jászberény, 2 – Ludas)

Egy évvel később már 10 kilométerrel feljebb, Jászberénynél észleltük a folyóban (1. sz. lelőhely), 2006. május 1-jén pedig a Zagyvába Jászberénynél torkolló Tarna egyik mellékvizében, a Bene-patakban találtuk meg két példányát (2. sz. lelőhely). A Ludas község fölötti észlelőhely légvonalban mintegy 30 kilométerrel fekszik följebb a korábbinál. A ténylegesen megtett távolság azonban a meder kanyarulatai miatt ennél is nagyobb, tehát a faj terjedése meglepően gyors ütemű a Zagyva vízrendszerében.

Harka Ákos, Szepesi Zsolt

Híreink, 2006/2.

AZ MHTT TUDOMÁNYOS ELŐADÓI ÜLÉSE

A Magyar Haltani Társaság 2006. **november 10-én** 10 órától 17 óráig tartja évi tudományos ülését, amelyen a természetes vizek kutatói számolnak be újabb vizsgálati eredményeikről. A rendezvény házigazdája a Debreceni Egyetem Természettudományi Karának Hidrobiológia Tanszéke, helyszíne a tanszék előadóterme (Debrecen, Egyetem tér 1.). A szimpózium nyilvános, részvételi díj nincs. A jelentkezéseket **szeptember 10-ig** várjuk az mhtt@freemail.hu e-mail címen. Az előadónak jelentkező résztvevőktől az előadásuk magyar nyelvű, mintegy 15–20 soros kivonatának a megküldését **október 10-ig** kérjük.

SUJTÁSOS KÜSZ (*ALBURNOIDES BIPUNCTATUS*) A LATORI-PATAKBAN

2003-ban a Kácsipatak Bükkábrány és Mezőnagymihály közötti szakaszán a sujtásos küsznek egy életerős populációjára találtunk. Meglepetés volt számunkra, hiszen korábban a Zagyva és a Sajó vízrendszere között húzódó térségből egyetlen kutatáson alapuló publikáció sem tett róla említést. Egyedül a Bükki Nemzeti Parkot bemutató, 2002-ben kiadott kötet utal rá, hogy a ma már védelmet élvező faj valamikor a Kácsipatak és a Latoripatakban megtalálható volt. (BARÁZ Csaba szerk.: Bükki Nemzeti Park – Hegyek, erdők emberek) Az adatot közlő SZITTA Tamástól megtudtuk, hogy forrása egy VÁSÁRHELYI István hagyatékából előkerült, eddig publikálatlan kézirat volt.

Ez a kézirat valószínűleg az 1960-as évek elején keletkezett, ugyanis ekkor több hasonló tárgyú cikket is közölt VÁSÁRHELYI tollából a *Vertebrata Hungarica*. Ezekben a munkákban az észlelések éve nincs jelölve, csupán annyit jegyez meg egy helyütt a szerző, hogy közel 4 évtizedes tapasztalatait foglalja össze, amiből arra következtethetünk, hogy adatainak zöme a XX. század első feléből származik.

Természetesen tudni szeretnénk volna, hogy hol található az a Kácsipatakhoz közeli Latoripatak, amelyben egykor sujtásos küsz élt, ám betűre egyező nevű vízfolyást nem találtunk a környéken. Latoripatak azonban akad a Borsod megyéről jelenleg forgalmazott térképeken. A Kácsipataktól 4-5 kilométerre nyugatra húzódik, és a Csincse alsó szakaszába torkollik. Jóllehet Heves megye térképe ugyanezt Tardi-pataknak írja, és vízhozamát keveselltük a sujtásos küsz igényeihez mérten, választási lehetőség híján azonosnak fogadtuk el a Vásárhelyi kéziratában említett Latoripattakkal.

Nemrég azonban egy olyan térképre bukkantunk a világhálón, amely a Monarchia 3. katonai felmérése alapján készült, s az 1910 körüli állapotokat rögzíti. Ezen a „Kácsipatak” keletről érkező mellékvíze, a jelenlegi Sályipatak viseli a Lator nevet (a mellékelt térképvázlaton mindkettő bekarikázva). Utóbbi vízhozama nagyobb, mint a Tardon áthaladó Latoripataké, így alkalmasabb élőhely a reofil fajok számára. Korábbi feltevésünkkel szemben ezért úgy véljük, inkább a Sályipatak lehet a sujtásos küsznek hajdan otthont adó Latoripatak. Valószínűsíti ezt az is, hogy épp azon a szakaszon torkollik a Kácsipatakba, ahol abban a sujtásos küsz állománysűrűsége a legnagyobb.

Harka Ákos, Szepesi Zsolt

TERMETES GALÓCA (*HUCHO HUCHO*) A FELSŐ-TISZÁRÓL

A 100.000 Ft eszmei értékű galóca hazánk területén csak a Duna, a Tisza és a Dráva felső szakaszán él. Ritkasága miatt szinte minden észlelése eseményszámba megy, különösen a nagyobb példányoké, amelyekkel csak elvétve találkozni. Az Élőhelyvédelmi Irányelv függelékeiben szereplő halfajok hazai állományainak felmérése kapcsán 2006. március 24-én

a Felső-Tiszán folytattunk adatgyűjtést, amelynek egyik célfaja éppen a galóca volt. Abban a szerencsében volt részünk, hogy Milota térségében, a 737,5 folyamkilométernél a fajnak egy valóban „méretes” példányával találkoztunk. Az idézőjeles szóval csupán a hal nagyságára utalunk, hiszen a galóca mint fokozottan védett faj teljes körű kíméletet élvez, foghatósági mérethatára nincs.

A fényképen is megörökített gyönyörű ragadozót, amelynek standard hossza 610 mm, teljes testhossza 680 mm volt, Hans Grassl EL 64 II GI típusú aggregátoros üzemű elektromos halászgéppel, kemény, iszapmentes aljzaton, a parti fűzbokrok ágai közül emeltük ki, ahol az áradás miatt intenzíven áramlott a víz. A 3000-3500 g tömegűre becsült halat a fénykép elkészültét követően sértetlenül visszaengedtük élőhelyére.

Sallai Zoltán, Kontos Tivadar

FEKETE TÖRPEHARCOSA (*AMEIURUS MELAS*) A SAJÓBAN

A törpeharcshoz (*Ameiurus nebulosus*) hasonlóan a fekete törpeharcsa igazi élőhelyét is a lassú, alföldi folyószakaszok és a növényekkel gazdagon benőtt, sekély állóvizek adják. Ennek megfelelően ment végbe a terjedése Kelet-Magyarországon, ahol a Hármaskörös szarvasi szakaszáról kiindulva előbb a Tisza duzzasztott részein és holtágaiban szaporodott el, majd gyorsan behatolt a lassú mellékfolyókba is. A Köröstől távolabb lévő, de lassú folyású Bodrogból például már 1999-ben előkerült, míg a közelebb eső, de sebesebb vizű Sajóból csak 2005. október 13-án sikerült kimutatni, amikor Nagycsécsezen egy hullámtéri kiöntés vizsgálatokor 6 példány került elő. A Sajó főmedrében uralkodó áramlási viszonyok a faj terjedését ugyan lehetővé teszik, de nagyobb állománysűrűség kialakulását akadályozzák, ezért gradációjára itt nem kell számítanunk.

Szepesi Zsolt, Harka Ákos

Híreink, 2006/1.

SELYMES DURBINCS (*GYMNOCEPHALUS SCHRAETSER*) AZ EGER-PATAK ALSÓ SZAKASZÁN

A Duna-medencei elterjedési centrummal rendelkező, példányonként 10 000 Ft eszmei értéket képviselő selymes durbincs inkább csak közepes méretű és nagy folyókban él. Ma még nem ritka vizeinkben, de Közép-tiszai állománya a 2000. évi cianidszennyezést követően nagyon megfogyatkozott. Azon a Tisza-tavi lelőhelyen például, ahol korábban évente százszámra találtuk, a katasztrófa óta még egyetlen példány sem került elő. Ezért jelentett örömteli meglepetést, hogy 2005. október 29-én az Eger-patak (Rima) Borsodivánka fölötti szakaszán – a Tisza-tavi torkolattól körülbelül 7 kilométerre – egy szép, kétnyarásra becsült, jó kondícióban lévő példányával találkoztunk. Szeretnénk remélni, hogy a vízfolyásra nézve újnak számító, környezetével szemben igényes halfaj megjelenése a patak vízminőségének kedvező változását jelzi.

Harka Ákos, Szepesi Zsolt, Antal László

RITKA FAJOK ÉSZLELÉSE A KÖRÖSÖKBEN

A Víz Keretirányelv hazai végrehajtásából fakadó feladatok kapcsán felmérést végeztünk a Körösök hazai vízrendszerén. A Sebes-Körös körösszakáli duzzasztójának alvizén egy adult

német bucót (*Zingel streber*) sikerült fognunk 2005. október 6-án. Az egyed standard testhossza 165, teljes testhossza 183 mm volt. Fokozottan védett faj lévén a testméretek felvételét és a fotózást követően szabadon engedték a halat.

A VKI keretében végzett felmérések idején a békési duzzasztó még üzemben volt. Az érdekelt bennünket, hogy a duzzasztás megszűnésével milyen áramláskedvelő fajok vannak jelen a Fehér- és Fekete-Körösben. A Fehér-Körös gyulavári duzzasztójának alvívén, közvetlenül a műtárgy alatt egy adult selymes durbincst (*Gymnocephalus schraetser*) sikerült fognunk november 21-én. Ugyancsak meglepett bennünket, hogy több egyede kézre került a szintén hazai védettséget élvező sujtásos küsznek (*Alburnoides bipunctatus*). A korábbi tapasztalatainkat felhasználva feltételezzük, hogy egy kisebb populációja megtalálható a fajnak a Fekete- és Fehér-Körösben egyaránt.

Sallai Zoltán, Kontos Tivadar

TÖRPECSÍK (*SABANEJEWIA AURATA*) A TARNÁBÓL

A törpecsík húsz éve ismert a Tarnából. Bizonyító példányát Endes Mihály és Harka Ákos 1985. április 27-én gyűjtötte Tarnaörsnél, de 20 éven át nem kaptunk róla újabb adatot. Nem került elő a Zagyva–Tarna vízrendszerén 2003–2004-ben folytatott faunisztikai kutatásaink során sem, pedig többször is vizsgáltuk e folyószakaszt. Próbálkozásaink azonban 2005-ben eredményre vezettek: előbb néhány kilométerrel följebb, majd a korábbi lelőhelyén is sikerült kimutatnunk jelenlétét. Az észlelések adatai: Tarna (Kál), 1 példány, 2005. 05. 12.; Tarna (Tarnaörs), 1 példány, 2005. 09. 29. Valószínű tehát, hogy a Tarna jelzett szakaszán a törpecsíknak egy létszám tekintetében ugyan kicsiny, de stabil populációja él.

Harka Ákos, Szepesi Zsolt, Szitta Tamás

TARKA GÉB (*PROTERORHINUS MARMORATUS*) A DOMOLYKÓZÓNÁBAN

Vizsgálataink szerint a tarka géb az erősen változó vízhozamú kisvízfolyásoknak csak a sügérzónáját lakja, a domolykózónába általában nem hatol fel. Elterjedésének felső határa a Zagyva vízrendszerének folyóiban kb. 1,2 m/km, csekély vízhozamú patakjaiban 1,7 m/km mederesésnél van. Ezért volt meglepő, hogy 2005. októberében a Heves megyei Halmajugra lignitbányájának vizével táplált, általunk Bánya-víznek nevezett mesterséges vízfolyásnak a domolykózónájában is megtaláltuk. A 4,2 m/km esésű szakaszon a domolykó (*Leuciscus cephalus*), a sujtásos küsz (*Alburnoides bipunctatus*), a fenékjáró küllő (*Gobio gobio*) és a kövicsík (*Barbatula barbatula*) társaságában észleltük. Az is feltűnt, hogy a Bánya-vízben lényegesen nagyobb volt a faj egyedsűrűsége, mint az azt Nagyfügednél befogadó Bene-patakban. A jelenséget az magyarázhatja, hogy a Bánya-víz hőmérséklete 6 fokkal meghaladta a 10 fokos Bene-patakét. Ez olyan előny lehet a melegkedvelő tarka géb számára, amely kompenzálja a nagyobb vízsebesség által okozott hátrányt.

Szepesi Zsolt, Harka Ákos